

«Față cu aceste cifre, dacă ai noștrii au scăzut cu 81 inși într'un an și evreii s'au înmulțit în același restimp cu 23, înseamnă că populațiunea creștină depiere cu 2,19 la mie, pe fiecare an, pe când cea mozaică crește cu 6,93 %, anual».

Bazat pe aceste cifre autorul face un tablou foarte negru despre viitorul Craiovei. Iată ce-o așteaptă pe capitala Banilor

La 2107.

Adică, peste 200 ani, românii noștrii vor fi pierdut încă 5.838 suflete, pe când ovreii vor număra 11.123. Inchipuiți-vă tocmai a treia parte din orașul Craiova ocupată de israeliți; adică aproximativ, partea centrală a orașului, căci după cum vedeți, ovreilor nu le cam place să stea în strade excentrice.

In anul 2207.

Peste trei sute de ani, încă 4.899, aproape 5.000 de ai noștri vor fi mai puțini, în vreme ce israeliții vor fi întrecut cu mult populația noastră, căci pe când numărul evreilor va fi de 21.557, românii craioveni vor fi scăzut la 18.538.

In anul 2307.

Patru secole! De acum înainte, slabă nădejde pentru neamul nostru orășenesc.

In anul 2407.

Mai rămân dintre ai noștrii 11.902.

In anul 2507.

S'a sfârșit. Dacă ai noștrii au scăzut la 9.503, israeliții sunt de 15½, ori mai numeroși. Ei formează o populație de 149.451 oameni.

In anul 2607.

Peste 7 secole, Craiova va conține 274.000 israeliți, și mizerabila sumă de 7.653 români, cari vor mai vorbi limba lor românească numai în casele lor, ca un *jargon* oarecare. Cetățenii auzind din când în când această limbă, ce li se pare străină și ridiculă, vor zâmbi cu mult binevoitor dispreț, întocmai cum zâmbesc Brazilienii la accentele pieilor roșii, sau Mexicanii și Americanii la acelea ale indienilor autochtoni.

Restul revistei este mai puțin trist — M. Strajan dă câteva pagini intelepte de *aporisme relative la problema vieții*. — Petre Danilescu: *pictura bisericeii catedrale din Calafat*. În numărul pe Mai revista cuprinde: *însemnătatea și puterea morală a caracterului* de M. Strajan. — Preotul D. Lungulescu: *în jurul modificării legii clerului mirean*. Preotul autor cere îndreptări iar nu modificări, și între principalele îndreptări cerute sunt:

a) *Desființarea privilegiilor.*

Spre acest scop propun câteva articole:

Art.... Toți preoții vor fi salariați, fără deosederie de titlu, bucurându-se de o potrivă de drepturile ce acordă legea.

Preoții dela orașe vor primi câte 250 lei pe lună, iar cei dela sate 100 lei pe lună, atât parohii cât și supranumerarii sau ajutorii.

După fiecare zece ani se va adăoga câte o gradăție de 20 %, până la trei gradății.

Art.... Preoților dela sate li se va da câte 10 hectare de pământ, cu obligația de a-l munci sistematic, conform regulilor agriculturii: îngrășământ artificial și natural prin rotație, după felul solului, plantație de lucernă, grădinarie, creșterea vitelor, plantație de pomi, agricultură, sericicultură, viticultură, etc. Aceasta va fi activitatea sa extrabisericească.

b) *Desființarea cerșetoriei.* — Aceasta constă în o măsură cu privire la plata pentru serviciile ce preotul oficiază la diferite treburi religioase ale enoriașilor. Este o chestiune delicată.»

Sămănătorul, revista, prin care d. Aurel C. Popovici își

propusese să arunce sămânța reacționarismului sănătos, continuă și în numărul dela 24 Mai cu publicarea poeziilor și nuvelor venite dela colaboratorii săi obișnuiți. N. Răileanu: *două flori* (nuvelă). N. Poiană: *O dată* (poezie). Adriana Buzoianu: *fragment* (poezie) etc.

Revista Ideei a d-lui P. Mușoiu, numărul ultim, cuprinde traducerea unui articol al d-lui Paraf Javal (probabil un anarhist) asupra absurdității politice și care se resumă astfel:

«— Votul universal este pe nedrept numit universal.

El nu este și nu poate să fie universal. El nu poate să mulțumească pe nimeni.

Așa numitul «universal» este un mijloc puternic de a în-lănțui activitatea omenească. Poporul, așa numit «suveran», nu este decât un sclav, îmbătut cu vorbe. Alegătorul este un om, care se dă pe mâna altora și-și face stăpâni.

— Sistemul politic este absurd. Lucrul împotriva tuturor regulilor logice, el nu poate duce la rezultate raționale.

— Acest sistem nu poate ajunge decât la:

1. Asuprirea unor anume câtimi de oameni, de către alții, și nu la cea mai mare sumă de libertate pentru toți.

2. Organizarea potlogăriei.

— Orice alegător este un conservator, de oare-ce votul său făurește autoritatea.

— Orice abstenționist conștient este un revoluționar, pen-trucă dacă n'ar vota nimeni, n'ar mai fi autoritate.

— Votând, nu putem nădăjdui să aducem pe revoluționari la putere, căci puterea nu poate fi decât conservatoare. Așa că, nu e vorba de cucerit, ci de distrus puterea.

— Deci trebuie ca toți cei cari recunosc că societatea este rău întocmită și doresc s'o schimbe:

1. Să se lepede de prejudecățile, cari, ca prejudecată politică, fac din om, fără voea lui, un conservator.

2. Să cerceteze, împreună cu cei ce socotesc că cunosc, principiile unei societăți raționale, ca să poată deveni revoluționari conștienți.

3. Să-și pue, în toate împrejurările, faptele, de acord cu părerile lor.»

Reforma alimentară, organul asociațiunii vegetarienilor din România, pe Aprilie, are o comunicare documentată a d-lui Dr. C. Parhon: problema vegetarismului. D. Dr. Parhon analizează pe rând diferitele obiecțiuni aduse regimului vegetarian și le găsește că sunt neîntemeiate.

Le mouvement économique, 1 Mai. Un articol al d-lui N. Xenopol asupra convențiunii comerciale cu Austro-Ungaria.

VERAX

BIBLIOGRAFIE

C. Dimitrescu-Iași. Regele și poporul român. Discurs. București 1909.

Dare de seamă de gestiune pe anul 1908—1909. Azilul M. și Zoe Slătineanu. Buc. 1909.

Discursuri de inaugurare. Biblioteca Facultății de drept. Buc. 1909.

Sabba Ștefănescu. Indreptarea învățământului. 15 Mai 1909. Prețul 60 bani.

Chamisso. Omul care și-a pierdut umbra. Trad. de Barbu Constantinescu. (Biblioteca L. Alcalay).

Premii pentru cititorii noștri.

Cele patru volume apărute din *Studii filosofice* sunt la dispoziția cititorilor noștri pe prețul de lei 15 (în loc de 24 lei) Doritorii se pot adresa la *Tipografia D. Ionescu, Str. Șelari 10, București*, care s'a însărcinat a face expediția franco la domiciliu.

CHESTIUNI ACTUALE

PRIGONIRI ȘI INCONSECVENȚE LA MINISTERUL DE INSTRUCȚIE PUBLICĂ

Acest titlu ar fi trebuit să-l repetăm foarte des în coloanele revistei, dacă ar fi fost să relatăm pe rând, în fiecare săptămână, prigonirile și inconsecvențele de care se face culpabilă actuala administrație a ministerului instrucției publice. Dar publicul românesc a putut să afle de aceste prigoniri și inconsecvențe din cuprinsul ziarelor, precum și din alte reviste didactice, și a aflat atâtea, în cât el s'a obișnuit astăzi cu răul, așa cum s'ar fi obișnuit cu binele; pentru ce dar am mai insistă noi? Este lucru hotărât, că în toată vremea cât încrederea (!) țării ține un guvern liberal la cârma statului, noi, corpul didactic, vom avea să suferim capriciile energumenilor, pe cari d. S. Haret i-a plăcut să-i scoată din clubul agenților politicieni pentru a-i aduce în slujbele departamentului său. Să așteptăm dar, și așteptând să ne facem cruce de mai rău.

Un caz de prigonire, totuși pus la cale săptămâna trecută, în contra unui d. profesor secundar, îmi permit să-l relatez aci; căci pe lângă că el este tipic pentru toate celelalte cazuri, dar el are într'însul și un simbur de humor, care ar fi păcat să se piardă din amintirea profesorimei așa cum se pierde, de obicei, cuprinsul circularilor ministeriale redactate de actuala administrație școlară.

Cazul de care voiesc să vorbesc este acela al profesorului V. Vârcol din T-Severin, și de care s'au ocupat și ziarele în zilele din urmă:

D. Vârcol a fost dat în judecată pentru că a publicat o broșură, și a trimis această broșură d-lui Haret. Ați crede poate că broșura în chestiune cuprinde insulte la adresa ministrului, sau a funcționarilor săi, sau a altora? De loc. D. Vârcol tocmai de aceia a ales calea publicității pentru a nu fi acuzat în urmă de o asemenea faptă. Broșura, putând fi în mâna oricui, face orișicând dovada perfecte urbanități a autorului. Iată câteva pasagii dintr'însa:

Domnule Ministru,

Vă știu om drept și cu mult interes pentru școală și pentru elevii cari au nevoie de sprijin. M'am incredințat și mai mult de faptul acesta, când am aflat, că chiar D-Voastră ați fi spus: De mi s'ar fi cerut taxă măcar de un leu, eu n'aș fi putut urma cursurile. Înțelesul mărturisirii aceștia m'a condus să văd în D-voastră pe protectorul cel mai insufletit al școlărilor, cari merită indulgența noastră și nu am stat un moment la cumpănă să Vă aduc respectuos la cunoștință cazul unui elev dela liceul «Traian», care, din cauză că a întârziat cu plata taxei școlare, a fost eliminat de Direcțiunea școlăi, deși se găsea în astfel de împrejurări, în cât se putea bucura de îngăduire pentru câteva zile.

Faptul s'a petrecut în luna Noembrie, anul școlar curent.

Și pe acest ton d. Vârcol istorisește toate peripecțiile eliminării elevului în chestiune, precum și toate sforțările sale de a scăpa pe elev de această pedeapsă nedreaptă.

Văzând că nu putem isbândi să facem o dreptate și un bine unui elev sărac, ne-am gândit să vă adresăm respectuos, d-voastre, d-le ministru, o cerere în care să vă expunem cum stau lucrurile și să vă rugăm să binevoiți a dispune să se reprimească elevul. Eu am redactat cererea, care cuprindea în scurt tot ce am arătat până aici, am semnat-o, împreună cu 17 colegi și v'am trimis-o, convinși că luând cunoștință de o chestiune școlară atât de curată și cinstită, veți aproba-o.

Așteptăm răspunsul onor. minister până în ziua de Miercuri, 4 Februarie a. c., când sunt înștiințat și chemat numai eu, deși iscălisem cererea mulți, fiindcă a venit d. inspector C. Kirilescu în anchetă. D-sa începe ancheta, întrebându-mă: în ce calitate am făcut eu cererea către minister și de ce au iscălit-o și ceilalți profesori? I-am răspuns cum este adevărat, că am lucrat în calitate de profesor diriginte al clasei, iar ceilalți colegi ai mei au semnat-o, fiindcă cunoscuseră chestiunea în conferința liceului dela sfârșitul bimestrului I și li s'a părut nedrept să fie eliminat elevul. Prin urmare, se vede că era vorba de o chestiune de școală, al cărei prestigiu trebuia menținut, hotărând aceeaș soartă celor trei elevi.

Ancheta orânduită de minister nu dă nici o atenție faptului că elevul în chestiune a fost nedreptățit, și ea are de rezultat că la nedreptatea făcută elevului să se adauge și o nedreptate pentru profesor. Inspectorul propune ministerului să dea o pedeapsă d-lui Vârcol. Și i se dă acestuia în adevăr *avertismentul*.

Iar d. Vârcol le istorisește toate acestea pe tonul cel mai blajin, parcă ar fi vorba de altul nu de dânsul! Nici un cuvânt în broșură care să nu fie la locul lui.

Dar atunci veți zice, poate că faptul însăși—nedreptatea elevului — să fie o născocire a d-lui Vârcol, și ministerul văzându-l pe acesta că-și repetă născocirea și prin broșură, îl dă în judecată?

De loc. În urma broșurei, ministerul cercetează din nou cazul și găsind că are dreptate profesorul anchetat *ordonă reînscirerea elevului*.

Atunci care să fie vina d-lui Vârcol?

Faptul că a tipărit o broșură, în care se vorbește de lucrări de ale școlăi? În cazul acesta toți profesorii cari tipăresc broșuri cu conținut didactic ar trebui dați în judecată. Și de ce numai autorii de broșuri? Autorii articolelor de ziar și de revistă nu sunt ei tot așa de vinovați?

Iată și pe subsemnatul tot atât de vinovat ca și d. Vârcol. Numai că subsemnatul are o scuză: nu scrie cu modestia d-lui Vârcol; ci imitează întocmai stilul de odinioară al d-lui Sp. Haret, fostul director al *Revistei generale a învățământului...*; revistă trecută apoi, cu stil cu tot, d-lui E. Pangrati; lăsată și de acesta și trecută apoi iarăși cu stil cu tot, altora încă și mai puțin modești....

Dar broșura încriminată are la sfârșit o pagină, care a putut, ce-e drept, să atragă atențiunea ministrului de astăzi. Bănuesc că în ea s'au găsit și motivele pentru darea în judecată a autorului ei. Iată această pagină în întregime:

Prin urmare, am primit un *avertisment* pentru faptul că am luat apărarea unui elev nedreptățit. Știu, Domnule Mini

nistru, că un avertisment are însemnarea aceasta: D-le profesor, să fii cu băgare de seamă să nu mai faci ceea ce ai încercat cu ocaziunea aceasta, fiindcă Ministerul te dezaproabă și te poate chiar pedepsi. Dar, Domnule Ministru, cu tot respectul ce păstrez autorității superioare și D Voastre în special, Vă rog să bine voii a-mi permite să declar, că dacă acesta este înțelesul unui avertisment, eu nu văd că merit să fiu blamat pentru fapta mea. A luă apărarea celor nevoiași, celor lipsiți de sprijin, cred că constituie o tărie a școlii și o bunănotă de suflet și declar că și pe viitor oridecâteori se vor vi cazuri de acestea, eu voi fi de partea celor slabi, fiindcă așa îmi dictează demnitatea mea de profesor conștiincios.

Vă știu om drept și cu interes pentru școală, Domnule Ministru, și de aceea am îndrăzneala a Vă aduce respectuos la cunoștință faptele de mai sus și a Vă ruga să binevoii a da o hotărâre în folosul școlii, care așteaptă dreptate.

„A lua apărarea celor nevoiași și celor lipsiți de sprijin“; „a arăta bunădătatea de suflet și a fi de partea celor slabi“; „a hotărî în folosul școlii care așteaptă dreptate“... toate aceste afirmări cum puteau ele oare să treacă neobservate, când ele revin așa de des în circulișterile ministeriale în care să propovăduiește activitatea extrașcolară? Autorul broșurii este fără îndoială un partizan convins al activității extrașcolare... Dar atunci pentru ce este dat în judecată? Partizanii activității extrașcolare sunt doar *ipso facto* și partizanii d-lui ministru Haret; prin urmare, în loc de darea în judecată, d. Vârcol ar fi trebuit să se aleagă cu o decorație, cel puțin!

Ei bine, nu e tocmai astfel: aci intervine acel *distinguo* de care ne vorbesc juriștii. D. Vârcol nu este partizanul d-lui Haret și este un rău element pentru activitatea extrașcolară, așa cum o înțelege acesta din urmă. Să recitim numai pagina de mai sus și vom vedea imediat pentru ce. D. Vârcol afirmă că s'a dat de partea celor nevoiași și celor lipsiți de mijloace; *fiindcă așa îi dictează demnitatea sa de profesor conștiincios!* Demnitatea sa de profesor: prin urmare nu dorința de a slăvi pe oamenii d-lui Haret! Un profesor care să prefere a lucra după cum îi dictează demnitatea sa de profesor, și nu după cum îi dictează energumenia d-lui Haret este acesta un bun element în școală? Negreșit că nu. D. Vârcol trebuie pedepsit, căci altminteri prestigiul activității extrașcolare este în primejdie.

A! dacă în locul nenorocitei broșuri încriminate, în care ni se expune în cuvinte modeste un simplu caz de nedreptate petrecut la un liceu din provincie, d. Vârcol ar fi scris o broșură incendiară, și în care să ne vorbească de ridicarea pietrilor... ce laude nu l'ar fi așteptat din partea actualei administrații școlare! Atunci, d. Vârcol, chiar dacă ar fi trecut prin formalitatea dărei în judecată, ar fi fost însă *pedepsit cu permularea la București*, așa cum a fost pedepsit bunioară, d. Beiu Palade din Piatra-Neamț; acela un adevărat extrașcolar, nu glumă. D. Vârcol ține însă la sentimentul de demnitate după moda cea veche. Pățania de acum să-i serve drept învățătură; și nu numai lui ci tuturor colegilor săi.

Ultima pagină a broșurii a fost dar picătura care a făcut să debordeze vasul... Ea a atras atențiunea, și cu atențiunea, și motivarea prigonirii. Auziți: un pro-

fesor, care fără să ceară voie administrațiunii școlare sau mai bine zis extrașcolare, lucrează după cum îi dictează conștiința demnității! Dar în ce timpuri trăim? Unde avem să ajungem cu sistemul acesta, își va zice d. Haret! Cum să mai pot administra oare asemenea profesori cari ascultă de conștiința lor? Evident asemenea profesori ni se vor ridica în cap! Să-i pedepsim.

D. Haret are dreptate. În binecuvântata noastră țară este permis să ridicăm pietrele, dar nici odată conștiințele!

C. RĂDULESCU-MOTRU.

PEDAGOGIA

PROBLEMA EDUCAȚIEI CARACTERULUI ÎN PEDAGOGIA CONTIMPORANĂ

I

Marea majoritate a pedagogilor din timpul nostru consideră ca scop principal al educației—căreia trebuie să subordonăm toate celelalte tendinți educative—*formarea caracterului*, fără ca prin aceasta să desconsidere importanța învățământului, care e unul din mijloacele puternice și indispensabile pentru realizarea aceluia scop. Învățământul educativ influențează întreaga viață sufletească a individului; departe de a fi unilateral, cuprinde în sfera sa toate categoriile de elemente sufletești: idei, sentimente, voință. Psihologia modernă a înlăturat vechea teorie a *facultăților* psihice și a stabilit influența reciprocă dintre diversele categorii de fenomene sufletești, a căror izolare e datorită abstracțiunii științifice. O consecință pedagogică importantă a psihologiei moderne a fost, pe deoparte, rolul educativ al învățământului, pe de altă, stabilirea raportului dintre școală și viață. Azi nu ne mai mulțumim cu școala care încarcă spiritul elevilor cu un capital cât mai mare de cunoștinți, ci pretindem o școală care să formeze caractere și să prepare pe elevi pentru viață; azi valorăm mai mult procentele ce dă acel capital, decât capitalul însuși. Nu ne mai întrebăm *ce știe, pe de rost*, un om care a eșit din școală, ci *ce este și ce poate*. Azi nu mai cerem în învățământul elementar și secundar știința pentru știință, ci știința în vederea formării personalității; nu mai înțelegem școala ca un scop în sine, ci școala pentru viață.

De fapt, învățământul e încă departe de a satisface aceste cerinți, deși caută din ce în ce mai mult să se adapteze lor. Cauza dificultății de a progresa mai repede în această direcție, o găsim în *tradiția lui intelectualistă*. Intelectualismul formalist al școlii medievale suferă o puternică lovitură în timpul renașterii și umanismului, dar o lovitură care îl modifică, nu-l distruge, îi schimbă direcția, nu caracterul formalist: formalismul logic-gramatical al școlii medievale îl găsim transformat la școala umanistă în formalism stilistic-retoric. *Aristoteles* stăpânește învățământul medieval, *Cicero* pe cel umanist. Contra acestui intelectualism unilateral—întru cât are în vedere numai forma, independent de valoarea cuprinsului—se produc în secolul al XVII trei curente. Unul pornește dela *științele po-*

sitive, cari dela Bacon încoace își cer dreptul lor în cultură și școală. Pătrunderea învățământului real în școală, pe de o parte temperează și cu timpul învinge unilateralitatea intelectualismului — căci la formă se adaugă cunoștințele reale, deci cuprinsul — pe de altă parte, înlătură metoda abstractă și mecanică a școlii medievale, prin metoda intuitivă. Odată stabilite drepturile ambelor elemente — formal și material — ale culturii intelectuale, trebuia clarificat raportul dintre ele. Această lipsă o împlinește Comenius, care stabilește principiul că între cuvinte și lucruri, între formă și cuprins trebuie să existe o strânsă legătură: natura e fiica lui Dumnezeu, știința copia naturei, ne spune el. Incerarea de a realiza acest principiu o găsim în scrierea sa: *Janua linguarum reserata*, unde propozițiile care servesc la învățarea limbii latine cuprind cunoștinți din lumea reală. Că el a acordat o deosebită importanță elementului material și metodei intuitive, ne dovedește și faptul că recomandă cunoașterea directă a obiectelor despre cari tratează învățământul, iar unde nu avem obiectele, înlocuirea lor prin ilustrații. E cunoscută opera lui didactică: *Orbis pictus sensualium*, în care cuprinsul cuvintelor e clarificat de ilustrații.

Această luptă a științei reale nu lovește decât în formalismul curentului intelectualist, nu în însuș intelectualismul. Ea îndreaptă pe calca cea bună și întărește intelectualismul, dar nu trece dincolo de limitele lui, nu-și dă seama de valoarea sentimentelor și voinței și de necesitatea de a fi și ele cultivate.

În direcția acestor necesități se manifestă un alt curent: *literatura națională*. Clasicismul francez, începutul de renaștere literară în Germania în secolul al XVII, mai târziu Neo-umanismul, au drept efect direct, slăbirea tiraniei exercitate de învățământul *formalist* al limbilor antice, iar ca efect *indirect*, limitarea domeniului intelectualist, pentru a face loc și celorlalte elemente sufletești: *desvoltarea armonică a tuturor forțelor*.

O a treia lovitură e aceea care pornește dela *Janseniști* în Franța și *Pietști* în Germania, cari luptă direct pentru drepturile elementelor afective și contra tiraniei intelectualiste. Lupta lor însă, e pusă în serviciul religiunii creștine: ortodoxismul și dogmatismul rece trebuie înlocuit printr'o credință vie și sinceră. Creștinismul practic trebuie să ocupe locul de onoare, ocupat atunci de cel teoretic.

Lupta contra intelectualismului exagerat o mai vedem manifestându-se în sistemul naturalist al lui J. J. Rousseau, în pedagogia lui Pestalozzi, bazată pe iubire și credință și tinzând la desvoltarea armonică a forțelor individuale. Tot astfel Goethe, Schiller, Jean Paul Richter limitează intelectualismul în favoarea celorlalte elemente sufletești.

Astfel se prezintă lucrurile în teorie; în practica școlară însă, nici azi nu putem încă vorbi de o adevărată învingere a intelectualismului. Acesta a prins rădăcini atât de adânci în terenul școlar — datorită tradiției de atâtea secole — încât, atacurile de până acum au reușit cel mult a-l slăbi; vom mai avea însă mult de lucru până ce-l vom putea învinge. De altfel, la menținerea sistemului intelectualist a contribuit mult și faptul că un învățământ, având drept scop numai comunicarea

de cunoștinți și — cel mult — desvoltarea judecății, e mult mai comod pentru profesori, decât un învățământ educativ, al cărui scop — formarea caracterului moral — e mai greu de realizat și presupune cultură și calități superioare. Și cu toate acestea în timpul din urmă curentul în favoarea educației caracterului se întărește din ce în ce, în detrimentul intelectualismului. Locul de onoare în această mișcare îl ocupă, fără îndoială, școala Herbartiană, care, după ce a stabilit bazele teoretice ale învățământului educativ — menționez în special importanța «*interesului multiplu*» — l-a pus în practică, realizând succese considerabile. Un alt factor important, mai ales din punct de vedere al educației-sentimentelor, e curentul în favoarea *educației estetice*, care în țările apusene, cu deosebire în Germania, se impune din ce în ce mai mult și a pătruns, de curând, și la noi.

Influența exercitată de atari factori, e sprijinită de faptul că lupta pentru existență devenind mai grea, avem nevoie de mai multă forță de rezistență, de mai multă putere de muncă: Societatea cere oameni activi și rezistenți. Ei bine, pentru ca pe de o parte să putem eși învingători în acea luptă, pe de altă parte luptând, să nu ne pierdem echilibrul moral, ci din contră, să păstrăm neatinsă personalitatea noastră, se impune necesitatea educației voinții, formării caracterului. În acest scop, afară de influențarea indirectă — deși foarte puternică — a voinții și sentimentelor prin mijlocul învățământului educativ, se impune și influențarea *directă*, care are în vedere, pe lângă crearea unei atmosfere sufletești favorabilă moralității, și puțința de a trece dela idei și sentimente la *acțiune*.

Accea ce cerem deci azi dela școală și familie, dela educatori în genere, se rezumă foarte bine în formula cunoscută: *formați caractere!* Acest scop educativ îl admit, după cum spuncam mai sus, cei mai mulți pedagogi ai timpului nostru.

Nu aceeaș armonie domnește însă și cu privire la *mijlocul* cel mai nemerit pentru a-l realiza. Măsurile educative pot fi pozitive sau negative față de diversele manifestări individuale. Educatorul sau le sprijină sau luptă *in contra* lor; sau deșteaptă, întărește și ajută în desvoltarea lor elementele bune ale naturii omenești, sau înăbușe pe cele rele. Iată cum scopul educativ rămânând acelaș — formarea personalității morale —, cu privire la mijloc putem găsi două puncte de vedere opuse, după cum se acordă prioritatea influenței pozitive, sau celei negative.

Pedagogii optimiști consideră pe om ca fiind *bun dela natură* și cred, prin urmare, că e suficient să-l sprijinim în dezvoltarea lui naturală, fără a opune vreoa rezistență evoluției libere a individualității; pedagogii pesimiști cred că nu binele, ci răul e înăscut naturii omenești și atunci rolul principal al educației va fi de a lupta contra lui, de a-l stârpi, pentru ca binele să poată învinge. Unii pretind că, pentru a forma caractere libere e nevoie de o *educație liberă*, care să înlesnească, nu să împiedice calea naturii, conform teoriei lui J. J. Rousseau că «*Tout est bien sortant des mains de l'Auteur des choses, tout dégénère entre les mains de l'homme*».

Ceialți, cred că adevăratele caractere nu se pot forma decât printr'o *educație severă* bazată pe supunere și stăpânirea de sine. Numai aceia la care rațiunea predomină asupra simțurilor, subordonând activitatea lor principiilor morale și cari au fost obișnuiți cu munca și greutățile vieții, pot fi considerați ca oameni de caracter. Numai cine a învățat să fie supus și să se stăpânească, poate deveni liber.

Această chestiune — dacă educația trebuie să fie liberă sau severă — constituie una din problemele fundamentale ale educației caracterului.

Vom cerceta soluțiile ce i s'au dat, referindu-ne, în fiecare direcție, la câte unul din reprezentanții cei mai distinși.

II

Scritoarea suedeză *Ellen Key*, care se ocupă de această problemă în studiile publicate sub titlul «*Școala copilului*», e o adeptă convinsă a educației libere. E Key pleacă dela principiul că natura individuală posedă în sine puterea de a se dezvoltă în direcția binelui. Relele aparente nu sunt decât fața opusă a însușirilor bune. «A face din fiecare viciu virtutea corespunzătoare, aceasta însemnează a învinge răul prin bine». Așa, spre ex., se poate transforma încăpățânarea în tărie de caracter.

Contra acestui principiu păcătuiesc — crede E. Key — diversele instituții și măsuri educative ale timpului, cari, prin faptul că asupresc ființa individuală a copilului, căutând să-i impună caracterul altora, comit o adevărată crimă pedagogică. Pentru a reveni la calea cea bună, trebuie pe de o parte să încetăm de a împiedica mersul natural al evoluției individualității — «cel mai mare secret al educației este de a nu educa», — pe de altă parte, ca măsură pozitivă, să avem grije ca mediul înconjurător să fie favorabil acelei evoluții, să sprijine opera naturii. Intregul sistem de măsuri educative intenționate nu pot avea importanța influenței mediului, în special a mediului familiar. Adevăratul educator se îngrijește mai mult de propriul său caracter și de propria sa activitate, decât de acelea ale copilului. De obicei, însă, suntem prea severi față de greșelile copilului și prea indulgenți față de ale noastre. Datoria noastră nu constă în a clădi noi înșine edificiul caracterului personal, impunând copilului o atitudine mai mult pasivă, supusă, ci, atunci când e nevoie, a-i confecționa materialul de construcție necesar, rămânând ca el însuși să-și clădească personalitatea. Educația trebuie, dela început, să tindă la întărirea caracterului individual.

E. Key aduce o critică foarte aspră atât educației familiare, cât și celei școlare. Mamele nu-și îndeplinesc datoria lor față de copii, de oarece tot timpul, pe care ar trebui să-l consacre educației acestora, îl acordă petrecerilor, diverselor societăți, ședințe, conferințe, etc.

Reforma serioasă a educației presupune o reformă a familiei. «Dacă viața casnică nu e liniștită, simplă, îmbucurătoare pentru toți membrii, atunci, orcât s'ar duce mamele la conferințe asupra educației și moralității, nicio schimbare serioasă nu se va produce.» Viața

familiară e chemată să reprezinte tocmai acel mediu favorabil dezvoltării caracterului individual.

Tot atât de condamnabilă, dacă nu mai mult e școala timpului. Școlai actuale, zice E. Key, i-a reușit un lucru, care, după legile naturale, ar trebui să fie imposibil: nimicirea unor calități existente. «Dorința de a ști, activitatea spontană și simțul de observație, pe cari le aduc copii în școală, dispar de obicei la ieșirea din școală, fără a fi fost transformate în cunoștinți sau interes.» Elementele constitutive ale personalității le înnașuse școala; ea e o adevărată distrugătoare de personalități. Singur faptul că reunește la un loc o mulțime de individualități, pe cari le supune aceluiaș tratament — legi colective, sentimente colective (patriotice spre ex.) datorii colective — asuprește conștiința personală.

A trată pe copii — încă dela vârsta de 2—3 ani în grădinile de copii — ca pe o turmă, care face aceeași muncă după acelaș plan, nu înseamnă a educa oameni, ci numere. Contra acestui sistem, care coboară nivelul moral al omenirii, recomandă E. Key întărirea conștiinței morale *individuale*: nu acele legi și prescripții colective, ci propria noastră conștiință să ne servească de normă conducătoare și să ne sancționeze acțiunile. Și în învățământ e reprobabilă constrângerea, munca silnică. Adevărata cultură se dobândește în majoritatea cazurilor, nu printr'un studiu impus și strict ordonat, ci printr'un studiu liber și variat. De aceea ne recomandă — printre altele — învățământul facultativ: alegerea liberă a obiectelor de studiu.

Ar trebui să fie nimicită din temelie școala actuală, al cărei rezultat este: un creier uzat, nervi slabi, lipsă de originalitate, slăbirea simțului de observație, asuprirea tendințelor idealiste, etc. Din toate acestea rezultă omul lipsit de încredere în sine, sclav al mediului în care trăește, ascultând mai mult de opinia publică, decât de conștiința lui; scurt: un om lipsit de personalitate. Numai o educație *organică* — astfel ar putea fi caracterizată teoria lui E. Key, — adică dinnăuntru în afară, având drept normă însușirile individuale ale copilului, considerând sufletul lui ca o stofă organică, ce nu poate fi modelată de mâna educatorului ca o bucată de pământ moale, — poate aduce îmbunătățiri și, mai ales, poate creia o generație viitoare superioară celei prezente. Educatorii trebuie să priceapă odată, că nu pot și nu au nici dreptul de a impune copiilor orce legi ar vrea, după cum nu pot impune legi nici corpurilor cerești. Trebuie să încetăm de a supune pe copii propriului nostru ideal și să începem a-l căuta în sufletul lor.

Condițiile, pe cari le pretinde dela educatori «noua educație», sunt: cunoașterea naturii sufletești a copilului, respectarea individualității și drepturilor lui, încredere absolută în puterea și bunătatea naturii omenestii. Consecința îndeplinirii acestor condițiuni ar fi: *dezvoltarea liberă a individualității în vederea formării caracterului personal.*

III

Adversarii educației libere cred că, pentru a realiza scopul suprem al educației, se impun mijloace cu totul

opuse celor recomandate de pedagogi ca E. Key. Libertatea e cuprinsă în acel scop, căci fără ea nu putem admite o personalitate morală; de aci însă nu urmează necesitatea *educației libere*. Din contră, calea către libertatea morală e *supunerea*. Pentru că moralitatea să dobândească prioritatea, să devie o *forță* în sufletul omului, trebuie pe deoparte să înfrângem tendințele și înclinațiile opuse ei, pe de alta, să o întărim prin exemplu și obicei. Elementul superior al naturii omenești e rațiunea, nu simțurile, cari ne fac curioși, libertini, sclavi ai înclinației momentane, și instinctului. Copilul *nu este liber, ci va fi*, când legea morală va deveni o a doua natură; până atunci el trebuie să fie constrâns, apoi obișnuit a se supune legii, sau, cum pentru el legea morală e întrupată în educator, a se supune educatorului.

«Das Gesetz nur kann uns Freiheit geben» (Goethe). Numai prin ordine, respect și disciplină putem ajunge la libertatea morală. Acest adevăr, cred apostolii educației severe, e din ce în ce mai nesocotit, datorită propagandei pentru educația liberă: îndrăzneala în locul respectului, desordinea în locul disciplinei, vanitatea și luxul în locul modestiei, distracțiile și lenea în locul muncii încordate. Relele acestea pătrund atât în familie, cât și în școală. În special obiceiul de a munci e pe cale de a dispărea: facem tot posibilul pentru a ușura studiul elevilor, le prezintăm totul de-a gata, transformăm munca în joc. Nu trebuie însă să uităm că libertatea nu ne-o dăruiește nimeni, trebuie să ne-o cucerim noi înșine muncind, luptând. Nefiind capabili de muncă, vom căuta, pentru a învinge greutățile viciei, mijloace periculoase libertății morale.

Printre adversarii educației libere, găsim și pe Paulsen¹⁾. Aceeace caracterizează educația timpului nostru, atât în teorie cât și în practică, este după el, moliciunea, slăbiciunea, indulgența: Chestiunea surmenajului e subiect de discuție la diversele congrese psihologice, pedagogice sau medicale, la conferințele școlare, etc; cercetările asupra oboselii intelectuale ajunseseră într-o vreme la un adevărat sport; medicii stabilesc un maximum de muncă admisibil acasă și în școală, conform cu vârsta elevului; se caută mijlocul cel mai bun de a înlătura orice efort din învățământ, de a face elevilor cât mai plăcută munca, noțiunea datoriei nu mai joacă niciun rol. Aceleași tendințe le observăm și în scrierile pedagogice, ca și în cele literare, cari relevează mai mult partea negativă: relele educației vechi, în special nedreptățile și cruzimea profesorilor și părinților față de copii. «Tema preferată actualmente în Germania pentru cărți și reviste, romane și drame este a-suprirea și maltratarea tinerilor cu aspirații înalte, de către părinți încăpățânați și nepricepuți, apăsarea și martirizarea tinerilor bine dotați tinzând spre libertatea cugetării, de către profesori pedanți, despoți și ținând la sistemul vechi». Un subiect de predilecție, în special al presei zilnice, sunt sinuciderile elevilor. O impresie mai puternică, decât romanele sau articolele de gazete și reviste, produc dramele școlare: Directorii

și profesorii apar ca niște judecători proști, smintiți, inepti.... și în acelaș timp ca niște ajutori de călăi, cărorora le face plăcere de a aduce lemnele necesare pentru alimentarea focului pe care va fi ars inculpatul, căci toți școlarii sunt continuu acuzați de lene, obrăznicie și prostie».

Și în *practica* pedagogică observăm aceiași tendință de a acorda tinerimei cât mai multe drepturi și a-i impune cât mai puține datorii.

În familie, părinții sunt indulgenți, față de greșelile copilului, pentru a nu-i ataca individualitatea și cedează dorințelor și capriciilor lui, ca fiind niște manifestări naturale ale ființei sale, cari, dacă sunt respinse vor izbucni cu mai multă putere mai târziu, când individul se liberează din lanțul autorității. În școală facem tot posibilul pentru a reduce munca elevului, fără însă a reduce și materia de învățământ. Acest lucru e posibil, dacă, în loc de a munci și elevul, va munci aproape numai profesorul. El trebuie să prezinte cunoștințele astfel preparate, încât elevul să le dobândească fără nici o efortare. De asemeni trebuie micșorat numărul orelor de clasă, trebuie înlăturate lucrările de-acasă, desființat examenul, etc. Iar dacă rezultatul nu corespunde așteptărilor, vina nu e a elevului, care nu a lucrat, ci a profesorului lipsit de metodă și tact pedagogic. «Aproape să invidiem tinerimea de azi și să ne pară rău că propria noastră tinerete nu a căzut în acest fericit «secol al copilului», în care copiii au totdeauna dreptate, iar părinții și profesorii sunt totdeauna vinovați.»

«Ce aspru eram noi tratați. Dacă încercam acasă să impunem voința noastră contra voinții părinților, atunci, se zicea: încăpățânarea nu e admisă aci, ea trebuie înfrântă. Și, dacă la școală nu ne vedeam de treabă cum se cade, atunci cauza nu era nici profesorul, nici programul, nici surmenajul, ci lipsa de zel, atenție și bună voință. Iar, dacă aveam să suferim consecințele, nimeni nu ne consolă cu mila pentru o suferință nemeritată; toată lumea ne-ar fi luat în râs, dacă am fi voit să facem pe martirii.»

După ce Paulsen pune astfel în evidență contrastul dintre educația veche și cea nouă, ne face atenți asupra *efectelor* celor două sisteme. Tinerii de azi se simt asupriți, neînțeleși, maltratați, nenorociți, veșnic nemulțumiți cu lumea, deși sunt întâmpinați din toate părțile cu bunătate și compătimire. Se cred naturi superioare, cari fiind nemulțumite cu soarta lor, sunt condamnate, sau la luptă, sau la izolare. E consecința naturală a educației indulgente de a produce oameni slabi, bolnavi, nemulțumiți. La aceasta contribuie foarte mult și faptul că tinerimea nu rămâne străină de manifestările literare și dramatice ostile educației severe.

Educația veche ne da oameni tari, rezistenți, mulțumiți și activi. De aceea, recomandă Paulsen, să lăsăm de-o parte teoriile surmenajului, drepturile copilului, etc. și să revenim la vechea *educatio strenua*, bazată pe următoarele trei principii: 1 *Invaŕă să te supui*. Omul trebuie să-și subordoneze voința proprie necesității naturale și sociale, cu această atitudine trebuie să-l deprindă educatorul. Cine cedează însă tuturilor înclinațiilor copilului și-i satisface toate dorințele, păcătuiește,

1) Fr. Paulsen. *Moderne Erziehung und geschlechtliche Sittlichkeit*. Berlin 1908.

întrucât îl îndeamnă la o atitudine contrară și prin aceasta — dată fiind acea necesitate naturală și socială, deci zădărnicia luptei în contra ei—îi prepară un viitor neplăcut.

2. *Învăț-te să faci sforțări.* O cultură superioară presupune încordarea forțelor sufletești și fizice pentru a realiza un anumit scop; ea se bazează pe activitatea continuă și independentă de înclinațiile momentului. Dacă vom deci, să-i facem pe elevi capabili de a-și împlini în conștiință datoriile, de a răspunde cerințelor vieții și culturai timpului, trebuie să dezvoltăm și să întărim în ei energia voluntară, să-i obișnuim a face toate sforțările necesare pentru realizarea unui scop urmărit. Să nu ne mai gândim deci a cruța pe elevi, ci să-i încurajăm la muncă, să-i provocăm a pune în joc, la nevoie, toată forța de care sunt capabili; aceasta e maxima acelei *educatio strenua*. Paulsen ar voi, ca cel puțin 30 de ani, să nu se mai vorbească de oboseală intelectuală și de moștenirea defectelor părintești, ci, mai bine, de moștenirea calităților bune și a bunurilor culturale. În loc de surmenaj, să ne ocupăm de puterea voinței: «poți aceea ce vrei».

3. *Învăț să te stăpânești.* Cu cât satisfacem mai mult dorințele și poftele, cu atât ele devin mai intense, cu cât suntem mai indulgenți, cu atât ele devin mai exigente și din acest punct de vedere pot fi comparate cu butoiul Danaidelor. De aceea, dacă nu vrem să formăm din elevi niște sclavi ai capriciului și plăcerilor, trebuie să temperăm acele exigențe. Pentru aceasta se impune cumpătarea în satisfacerea cerințelor naturale, stăpânire de sine, forță de abnegație. Numai obișnuind pe copii cu atari virtuți, vom putea subordona elementul animalic al naturii omenești, celui rațional. Educația timpului nu corespunde de loc acestui principiu. Copii sunt purtați prin teatre, grădini publice, expoziții, baluri de copii, etc.; primesc daruri prea multe: aproape fiecare zi de sărbătoare, fiecare vizită, etc. le aduce daruri. Efectul unui atare tratament va fi, de sigur, contrar celui dorit: formăm oameni capricioși, blazați, incapabili de abnegație, scurt: sclavi ai naturii animalice.

Așa dar, supunerea, obiceiul de a se stăpâni, activitatea încordată și continuă, suveranitatea voinței raționale asupra simțurilor, sunt mijloacele recomandate de Paulsen pentru a înlătura criza morală prin care trece generația actuală.

IV.

Considerând de aproape aceste două curente opuse — cel în favoarea educației libere și cel în favoarea educației severe — constatăm că ambele au dreptate în parte, nici unul în totul. Natural, că fără oarecare severitate nu vom putea forma caractere, la cari elementul rațional să predomină natura animală, și nu vom pregăti pe elevi pentru lupta vieții; dar nu e mai puțin adevărat că, dacă scopul educației este de a forma personalități morale, caractere libere, nu vom putea realiza acest scop numai cu severitate și fără libertate. Reprimând manifestările libere ale copilului, subjugând voința individuală, putem forma sclavi, nu oameni liberi. Disciplina militară aplicată consequent

în școli, poate servi drept mijloc spre a realiza un alt scop educativ și anume: în loc de a forma personalități morale, vom forma aceea ce Nietzsche numea *Herdentiere*.

Dacă fără disciplină omul devine sclavul propriilor sale capricii — rațiunea fiind subordonată sensibilității—, fără libertate, va deveni sclavul altora, sclavul mediului. De altfel, oarecare libertate în educație ne este impusă și de necesitatea de a cunoaște individualitățile elevilor. Pentru a educa, trebuie să cunoaștem bine sufletul copilului; severitatea prea mare însă, asuprind manifestările libere, îl face să ni se ascundă.

Și dacă totuși, disciplina severă are încă prioritatea, aceasta se datorește în mare parte faptului că e mult mai comodă pentru educator, mai ales în școală.

Lupta dintre cele două curente a pus în evidență atât părțile bune, cât și pe cele rele ale fiecăruia și a făcut pe unii pedagogi să observe că elementele bune ale ambelor curente nu se esclud, ci — dacă evităm exagerările — pot stă alături: libertatea și disciplina se împacă. Această interpretare o găsim la Fr. W. Förster¹⁾ (docent la universitatea din Zürich). Una din cauzele principale ale tendințelor moderne *erone*, este — după Förster — faptul că se confundă continuu *personalitatea morală* cu *individualitatea naturală*. Nu se precizează cari anume elemente ale naturii omenești trebuiesc liberate și cari constrânse. Această confuzie are drept consecință, că liberăm și cultivăm adesea tocmai pe acelea, cari în interesul formării personalității, ar trebui reduse. Adevărata personalitate o găsim în adâncul vieții sufletești și poate fi dezvoltată, pe măsură ce ajutăm spiritului să dobândească suveranitatea asupra simțurilor. Numai opunând rezistență individualității, putem deveni personalitate morală; prima trebuie să fie subjugată, pentru ca cea din urmă să poată stăpâni. Personalitatea se caracterizează prin *concentrație*, individualitatea prin *diversiune*. A acorda libertate absolută individualității, înseamnă a deschide calea tuturor capriciilor, poftelor și pasiunilor, deci a face ca lumea externă să stăpânească pe om; o astfel de libertate ne-ar duce la sclavie. Trebuie să luptăm contra «*voinței periferice*», pentru a întări «*voința centrală*».

Omul modern, zice Förster, poate fi comparat cu un sculptor care aruncă de-o parte dalta, susținând că blocul e mai frumos ca statua, iar ciselarea atacă frumusețea naturală, — ca și cum spiritul n'ar fi tocmai desăvârșirea operei naturale.

După ce pune în evidență necesitatea disciplinei pentru libertate, Förster ne arată și *necesitatea libertății* pentru disciplină. Nu trebuie să pretindem supunerea oarbă, ci o supunere conștientă și voită. Cerințele disciplinei — dacă nu vom ca aceasta să degenereze în dresură — trebuiesc puse în legătură, nu cu simțurile, ci cu centrul ființei sufletești a individului. «Supunerea liberă e adevăratul triumf al educației». Cum putem realiza acest scop? Răspunsul ni-l dă cuvintele lui Tertulian: «Anima est naturaliter christiana». (Sufletul este de la natură creștin). Explicarea acestui adevăr o găsim în *cerința ascunsă* a fiecărui om, de a face ca spi-

1) Förster. Schule und Charakter. Vierte Aufl., Zürich, 1908.

ritul să domnească asupra corpului și simțurilor. Pe această să o avem în vedere, la ea să facem apel, când vom să subjugăm simțurile, pentru a liberă spiritul. Omul la care presupurem o atare cerință și în același timp energia de a o satisface, se va simți onorat și va dobândi convingerea că-i respectăm personalitatea. Măsurile disciplinare nu vor fi deci arbitrare—nu vom pretinde supunere oarbă ca la armată—, ci vor trebui să fie aliatele sincere ale acelui element al ființei elevului, care tocmai prin limitarea individualității naturale, se simte întărit, stimulat. «Și dacă trebuie să asuprești și să limitezi individul, întărește cât mai mult legătura cu ființa spirituală, care vrea să fie liberă prin luptă și victorie. Atunci omul nu va avea niciodată sentimentul sclaviei: libertatea și disciplina s'au împăcat într'o sferă mai înaltă».

Teoria aceasta pare a fi dat rezultate bune în practică. Förster ne citează diverse exemple din școala americană. Iată unul: Un inspector găsește într'o școală, în care se practică pe o scară întinsă bătaia, o mare lipsă de disciplină, iar în altă școală apropiată, al cărei director, din principiu nu admite asemenea mijloace educative, ci se referă mai ales la «energia morală» a elevilor, constată o disciplină exemplară. În fața obiecțiunii primului director, că rezultatele bune ale școlii învecinate se datoresc elevilor *buni*, nu metodei educative, inspectorul decide transferarea celor doi directori, unul în locul celuilalt și după un an constată *progres* în școala ce fusese nedisciplinată și *regres* în cea care se distingea prin disciplină.

Förster nu uită să ne atragă atenția și asupra importanței învățământului pentru educația morală. Dar, după cum am indicat mai sus, locul de onoare în rezolvarea chestiunii învățământului educativ îl ocupă școala Herbartiană.

O altă chestiune importantă, în strânsă legătură cu cea tratată aci, este aceea a dificultăților practice ce întâmpinăm în educația caracterului. De acestea ne vom ocupa într'un articol viitor.

G. G. ANTONESCU.

CRITICA SOCIALA

TĂNASE SCATIU DE DUILIU ZAMFIRESCU

(Cu prilejul intrării în Academie a d-lui Duiliu Zamfirescu)

D. Duiliu Zamfirescu e diplomat de carieră, totuși d-sa a ținut să-și facă intrarea în sânul Academiei Române cu un discurs, în care am căutăt zădarnic ceia ce ne-am obicinuit a numi prudență diplomatică. Noul academician, nesocotind oficialitatea și uzurile consacrate, a renunțat să vorbească despre persoana și opera predecesorului său, pentru a se rosti, în chip defavorabil, asupra unor nume șcumpe doctului corp și pentru a aprețui unele împrejurări din literatura noastră, în așa fel că nu eră greu de prevăzut că acela care urmă să-i răspundă, d. Titu Maiorescu, nu se va uni în păreri cu noul d-sale coleg.

Dar nu despre aceste aprecieri ale d-lui Duiliu Zam-

firescu, ne propunem a vorbi aici. În rândurile ce urmează ne vom ocupa despre teoria materialistă a istoriei, dezvoltată în Italia cu mult sgomot de către neo-marxistul Achil Loria și aplicată—pentru prima oară în Academia Română,—literaturei noastre, de d. Duiliu Zamfirescu. Trebuie să adaug că în intenția mea nu e să mă ocup de materialismul istoric, din punct de vedere teoretic, ci voi cântă numai să-l aplic; la rândul meu, unuia din romanele cele mai reușite din seria «Comăniștenilor», a noului academician,—voi încercă să-l aplic romanului *Tănase Scatiu*.

* * *

Înainte însă de-a analiză romanul d-lui Duiliu Zamfirescu, va fi nevoie să-mi lămuresc cetitorii, foarte pe scurt, asupra teoriei lui Achil Loria și asupra aplicării ei la literatură, făcută de autorul lui «Tănase Scatiu», în sânul Academiei.

Achil Loria e de părere că economicul singur duce frâul istoriei; că factorul economic e la baza tuturor alcătuirilor omenești; că el înrăurește, într'un cuvânt, toate așezămintele unei societăți și toate manifestările ei, până și pe cele psihologice și estetice. Dreptul, organizația familiei, a Statului, morala, religia, filosofia, toate, toate ar fi supuse factorului economic.

Literatura, manifestare socială și ea, nu poate rămâne, la rândul ei, neinfluențată de alcătuirea și năzuințele economice ale societății din mijlocul căreia porcede.

Dar care este rolul artistului, față de această stăruitoare înrîurire? se întrebă Achil Loria, prin organul d-lui Duiliu Zamfirescu.

Artistul n'are nevoie să se preocupe de năzuințele economice ale societății în mijlocul căreia trăiește; ba ceva mai mult, el n'are nevoie nici să le cunoască sau să le priceapă și aceasta chiar spre binele operei sale. Intuiția este suficientă pentru artist. El suferă de aceia ce Achil Loria numește «miraj» și aceasta e destul pentru a face dintr'însul purtătorul unui steag de a cărui adevărată însemnare îi este chiar interzis să-și dea seama. Așa, de pildă, e azi dovedit că Acheii au pornit războiul troian din nevoia de-a cuceri dela bogății Fenicieni, porturile așezate pe țărmul asiatic al Mediteranei. Omer nu și-a dat seama și nici nu-și putea da seama de adevăratul scop al acestui război, totuși el l-a cântat,—în virtutea «mirajului»—pentru că eră un război *necesar* și pentru că fatalitatea economică care a împins pe Achei spre război, a creat în Omer trebuința sufletească de a-l cântă și Grecilor starea psihologică care i-a predispus să-l asculte.

Tot așa s'a întâmplat și cu Torquato Tasso, cântărețul cruciadelor și a «Ierusalimului liberat».

* * *

Aceasta este, foarte pe scurt, teoria materialistă a lui Achil Loria și aceasta este aplicarea ei la literatură, făcută de d. Duiliu Zamfirescu. Eu, la rândul meu, voi încercă să aplic teoria «mirajului» operei *Tănase Scatiu* a noului academician.

Care este fenomenul economic, descris prin «miraj» de d. Duiliu Zamfirescu, în opera mai sus cătată?

Am spus-o în mai multe rânduri. D. Duiliu Zamfirescu descrie în *Tănase Scatiu* decăderea vechei noastre clase boerești și înlocuirea ei prin clasa cea nouă de proprietari teritoriali, prin proprietari de «tip economic», sau *ex jure quiritium*.

Să mă explic: până la 1864 organizația principatelor române era feudală. Până la reforma lui Mihail Kogălniceanu întreaga proprietate teritorială a țării era concentrată în mâinile câtorva zeci de familii boerești. Iar pentru boerii aceștia moșiile nu erau numai un mijloc de existență, pământul le dădea nume, nobleță, rang social,—erau, într'un cuvânt niște proprietari feudali, spre deosebire de proprietarii de Credit Rural, de azi.

Domeniile acestea fuseră date boerilor, pe vremuri, de către Domnitorii țărilor, pentru diferite servicii aduse de către boeri acestor Voivozi, fie în timp de pace, fie în timp de război.

Deci pentru a obține moșii se cerea boerilor o capacitate cu totul alta de cât cea economică. Pentru a se menține în stăpânirea pământului, boerii nu aveau asemenea nevoi de mari însușiri economice, privilegiile de clasă, faptul că solul era grevat de o mulțime de servituți feudale, precum și alte multe legi artificiale, apărau în de-ajuns pe boeri împotriva slăbiciunilor de tot felul.

Ce se întâmplă însă la 1864 și după această dată?

La 1864 se pune în lucrare reforma lui Kogălniceanu prin care pământul e ușurat de toate șerburile feudale. Solul, redat liber în comerț devine obiectul unei lupte economice aprige, în care parte din vechii boeri, cari n'aveau pregătirea economică necesară, sunt învinși, sunt expropiați din pământurile lor. Pe de altă parte, în 1865, se promulgă în Principate codul civil al francezilor, care nu e, în esența lui, decât o consacrare definitivă a liberei—concurențe pe întregul câmp de activitate economică. Cu un an mai târziu, în 1866, se votează Constituția, care șterge orice urme a vechilor deosebiri și privilegiile de clasă. Așa că vechea noastră clasă boerească a fost, în scurtă vreme lipsită de orice apărare legală.

Societatea românească se transformă, în chip brusc, din alcătuirea feudală într'o societate, dacă nu chiar capitalistă, în orice caz însă într'o societate de «tip economic».

Proprietarii cei vechi, parcă întârziți într'o climă prea aspră, sunt răpuși și expropiați fără nici o milă din domeniile lor, iar căderea aceasta a vechei clase aristocrate se caracterizează prin acea formidabilă erupțiune de vicii de tot felul,— în care cămătăria și *Bal-Mabilul* țin primul loc—de cari societatea românească a suferit atât și de cari nu s'a vindecat încă pe deplin încă nici azi, pentru că nici procesul acesta de descompunere a clasei suprapuse nu s'a sfârșit încă la noi.

Interesant de știut este cine sunt învingătorii în această titanică luptă, încinsă la noi de la 1864. Învingătorii sunt aceiași cari au triumfat și în apus, după doborârea feudalității. La noi ca și pretutindeni, învingătorii au fost oamenii din popor înzestrați cu însușirile cerute de noile împrejurări sociale,— învingătorii

au fost aceia cari s'au găsit, în acele vremuri, înzestrați cu însușiri economice, într'un cuvânt indivizii de «tip economic».

Acesta e faptul economic, acesta e conflictul social descris de d. Duiliu Zamfirescu, în admirabila sa pagină de istorie socială, intitulată *Tănase Scatiu*.

Felul cum privește și cum judecă noul academician căderea aceasta a vechei noastre clase proprietărești, îl vom face să reiasă, nădăjduim, din cercetarea lucrării mai sus amintită.

* * *

În romanul *Tănase Scatiu* găsim două feluri de tipuri diametral opuse: de-o parte întâmpinăm pe Tănase Sotirescu zis și Scatiu, împreună cu cei câțiva deputați, mișiți și cămătari din jurul lui, iar de partea cealaltă găsim pe boerul Dinu Murguleț cu fiica sa Tincuța și pe nepoții lui Matei, Sașa și Mihai. Tănase Scatiu și cei de teapa lui reprezintă, după d. Duiliu Zamfirescu clasa de noi proprietari, clasa de proprietari de Credit Rural; ceilalți, în frunte cu conu Dinu Murguleț, reprezintă vechea noastră clasă boerească, în dispariție, simbolizată de autor în familia Cômăniștenilor.

Fărimitura de drojdie, care ridică întreaga plămădeală și dă acțiune romanului, este căsătoria dintre Tincuța, fiica boerului Murguleț și Tănase Scatiu. Cauza conflictelor dintre cele două lumi, este mojicia alcoolicultului Scatiu, care pricinuește moartea Tincuței și setea lui neastâmpărată de-a pune mâna pe moșia Ciulniței, proprietatea lui conu Dinu, parte din venitul căreia îi fusese constituită zestre lui Tănase Scatiu.

Eroul romanului, Sotirescu e înfățișat de autor ca un tip de trampă pur economică: lacom, gheșeftar, hrăpareț, cămătar. «Casele lui — scrie d. Duiliu Zamfirescu—erau așezate în mijlocul unei curți mari. Le cumpăraseră, *ca pe tot ce cumpără, de ocazie, de la un boer scăpătat...* [pag. 5]¹⁾».

În fraza aceasta d. Duiliu Zamfirescu cristalizează, în chip nu se poate mai bine, și procesul de descompunere a vechei clase suprapuse și fenomenul ridicării clasei de sus. În adevăr, Scatiu nu cumpără decât «de la boeri scăpătați» și nu cumpără decât «de ocazie». Dar d. Duiliu Zamfirescu ține să ne arate și cauzele căderii vechei clase boerești și felul de ridicare a proprietarilor celor noi, când ne face să asistăm la scena când deputatul Nichitachi propune lui Scatiu, deputat și el, o poliță în alb de-ale lui Mihai Cômăneșteanu. Scena aceasta merită s'o redăm, iat-o:

— Așa, vezi. Acum pentru tine. Asta-i locmă mare; tânărul Cômăneșteanu s'a pus pe trai și are nevoie de bani.

— Zău așa. Caută vre-o 12 mii de lei, *cu dobândă după om*.

Bufniră amândoi de răs, uitându-se unul la altul.

— Eu i-ași fi dat numai decât: vindeam niște hârtii și făceam suma. Da m'am gândit la tine, zise Nichitachi, clipind din ochii lui șireți: tu ai mai mult interes prin partea locului: ai moșia ta, ai luat și pe-a lui socru-tău, și poate intri și în a Cômăneștilor (pag. 34).

1) Citez după ed. Alcalay (Bibl. p. toți).

Iată acum și pricina nevoiei de bani (pag. 41):

— Cum risipește, domnule, banii?

— Ei, astă-i! Tinerete nu-i? *Aud că are o franțuzoică la Paris.*

Dar nu e numai atât, vechea noastră clasă aristocrată n'ă căzut numai din pricina viciilor. Schimbarea prea bruscă a întregii noastre organizațiuni sociale, a surprins pe boer nepregătiți pentru luptă. Iată de pildă pe Tincuța, nevasta lui Tănase, neștiind ce e o poliță (pag. 45):

— Ce vrea să zică «o poliță iscălită în alb?»

— O poliță iscălită în alb. Nu știi atâta lucru?

— Nu.

— O poliță, știi ce însemnează?

— Da, *cam vag.*

În altă parte a romanului său (pag. 98), d. Duiliu Zamfirescu pune și mai bine în evidență lipsa de pricepere și ignoranța în care noua organizație a societății românești, a surprins pe vechii boeri, când boerul Dinu Murguleț pune pe Mihai Comănișteanu să-i citească foaia de zestre: «bătrânul se oprește la fiecare frază, la fiecare vorbă, *cerând explicarea cuvintelor noi...*»

Acestea sunt lipsurile boerilor noștri și ele l'au făcut pe Tănase Scatiu să se îmbogățească în dauna lor. Neapărat, și Tănase își vede cusururile și lipsurile lui, de aceia nu poate suferi pe boeri și în special pe rudele Tincuței: «Numai boeri în casa asta (pag. 6).» Dar are cel puțin o mângâiere că-i merge bine.

— Se poate: așa știu eu să vorbesc și-mi merge bine. D-voastră care vorbiți frumos, *vă mâncați averile ca păcătoșii.*

* * *

Acesta este Tănase Scatiu, să-l vedem acum și pe boerul Dinu Murguleț.

Bolnav de reumatism, aproape paralic, Dinu Murguleț nu se poate împacă cu ideia că Tănase i-a luat moșia:

— Il împușc!... îl împușc!... Hoțu!... care mi-a mâncat averea!... (pag. 18).

Sau în altă parte (pag. 96):

— Eu numai am moșie!... Moșia mi-a luat-o tâlharul!

Zi și noaptea conu Dinu se gândește la moșie și chiar nici moartea Tincuței nu l'a putut face să-și schimbe gândul. În una din zile, bătrânul fuge dela baie la Ciulniței și se instalează din nou — «ia am venit la mine acasă (pag. 138)» — la curte. Tănase îl ajunge din urmă, îl leagă și vrea să-l ducă înapoi la oraș, dar țărani iau apărarea proprietarului și în învălmășală, ucid pe Tănase, iar Conu Dinu rămase să trăiască mai departe, olog și singur, însă stăpân ca mai înainte pe pământ, pe pământul care-i fusese atât de drag, în care avea să se odihnească pe veci, cu credință că acolo îi va fi bine, că în această *gy-mytyr* va găsi, ca cei vechi, nemurire, răsplătă și pedeapsă.

* * *

Aceasta e pe scurt acțiunea romanului. Din expunerea făcută nu e nici o îndoială că autorul a voit să ne înfățișeze în *Tănase Scatiu* lupta dintre vechea clasă proprietărească și clasa cea nouă de proprietari, ridicată în dauna celor dintâi.

D. Duiliu Zamfirescu îl descrie însă pe Tănase Scatiu în culori prea negre, îl face bețiv și chiar criminal, ba îi pătează chiar ereditatea arătând-o pe cocoana Profira, mama lui Tănase ca bețivă învechită în patima băutului.

În realitate însă reprezentanții «tipului economic», au fost la noi ca și aiurea, tipuri robuste și sobre, de cari viciile nu s'au putut atinge decât în generația a doua.

De altă parte, găsim tipul lui Dinu Murguleț prea flatat, dacă vechii noștri boeri a fi luptat în adevăr cu acciași îndărătnicie ca conu Dinu, pentru a se menține în stăpânirea pământurilor lor, poate n'am fi înregistrat o așa de bruscă și de vătămătoare schimbare în alcătuirea noastră socială.

Moartea lui Tănase Scatiu nu ni se pare iarăși potrivită și conformă adevărului istoric. Tipul lui Sotirescu n'a murit și nu moare; dimpotrivă în România de azi s'a făcut o climă neprielnică unor tipuri ca Dinu Murguleț; el dacă murea în conacul dela Ciulniței, simbolul ar fi fost desăvârșit, ar fi fost desăvârșit și conform cu realitatea istorică și ar fi corespuns fenomenului economic, tratat prin «miraj» de d. Duiliu Zamfirescu în *Tănase Scatiu*.

ST. ANTIM

LITERATURA

IMPRESIUNI DIN RESCHTUL PERSAN

Azodos-Sultan, al treilea fiu al Șahului, stăpânește Reștul, împrejurimile sale, și toată provincia Ghilan ce se întinde până la țărnuțul mării.

Prințul acesta are două zeci și doi de ani, șapte neveste, mai mulți copii, numeroase drepturi și puteri nemărginite. Supușii săi, Persanii, sunt numai ai lui. Înfațșarea sa ar părea că e a unui copil, plătând, dar mulțimea îi recunoaște întâietatea peste celelalte ființi după semnul ăsta: a vopsit cu roșu coada calului său alb.

În fiecă după prânz, ne plimbăm prin grădini cu drăguțul prinț, și cu toate că întâlnirea e știută mai dinainte, întâlnirile acestea ne smulg pururea aceleași exclamații, aceleași dovezi de veselă neîncredere, aceleași strigăte de mirare, multe semne de politețe orientală a cărei prefăcătorie ne face să petrecem.

Astăzi, Alteța Sa ne-a rugat, pe mine și pe tovarăsa mea, să luăm o gustare în haremul său.

La ceasurile patru, sosim cu mare alai la Azodos-Sultan, unde mulțimea de siujitori și de sclavi ne ajută să trecem mai întâi prin o curte, închisă de cele patru corpuri de clădiri ale palatului cârmuirii.

Suita ne lasă dinaintea unei bolte joase unde ne primesc eunucii, și urmați de ei, ajungem într'un fel de grădiniță cu zid foarte înalt, tristă, fără pomi, abia cu puține flori, dar totuși frumoasă, din cauza unui adânc bazin de faianță albastră care-i ocupă mijlocul.

Nimic mai măreț ca culoarea acestor lespezi. Ea face străvezie de tot apa, a cărei limpezime devine tot mai simțită, mai vădită ochilor noștrii, și ca să zic așa, dă impresia c'ar fi de ghiață. Pretutindeni în Persia, la bazinele din boschetele regale ca și la pârașele ce-

lor mai mici grădini, vom întâlni același fond de smalt în culoarea mai închisă a azurului.

Și nu e oare mișcător ca în țara Setei, în țara verilor ucigătoare, să se închipuiască un rafinament ce face apa și mai dorită?

Dar iată că în oglinda bazinului, îmi pare că văd plutind nouri strălucitori, și când ridic ochii, zăresc venind în spre noi din fundu unei alei, pe fiul Regelui urmat de cele trei Prințese ale sale. Să fie oare din cele cari acum se cuminecă întâi ori niște călugărițe ciudate a căror abă s'a schimbat în mătase cusută cu argint, după regula cărui Carmel din Paradis?

Văluri tari se dau la oparte, se umflă, și mândra lor fălăire, albeața lor scrobită, duce fără înțeles gândul la plimbarea moaștelor Fecioarei în satele Franței. Inconjurată de tulpanurile ce leg fruntea, se încolăcesc la tâmpile și iau întocmai linia obrazilor, fețele lor se arată sub o frumoasă formă ascuțită. Ca un subțire ciucure de păr se pune între sprâncene și văl. Niciunul din cele trei chipuri nu e dat cu dresuri și carnea lor pală adaugă neîndoios oarecare lustru la strălucirea surprinzătoare a ochilor. Sunt mărunțele, sultanele astea, și două din ele au trupuri de copil, pe când cea de a treia, urâtă, și mai curând grasă, pare aproape bătrână.

Știm că este cea mai în vârstă din nevestele legitime, adevărata stăpână a casei, căreia toate celelalte îi dătoresc supunere, căci ea e cea dintâi nevestă a sultanului, o prințesă de naștere pe care a luat-o în căsătorie când avea șeisprezece ani.

Nu vom vedea și pe celelalte femei cari toate sunt de un rang inferior, servitoarele acestor servitoare, roabele acestor roabe.

Prințul le arată pe rând, spune foarte iute și foarte încet numele lor ciudate și gongonite cari ne încântă și pe cari amintirile noastre nici măcar nu le va păstră. Ele pun ochii în jos, cam sficioase, și abia îndrăsnesc să întindă micile lor mâini în mânuși albe. Aș vrea să le arăt prin căutătura mea că le privesc cu blândețe ca să nu aibă față de noi vr-o bănuială și nici să ne invidieze.

PRINCIPESA G. V. BIBESCU.

(tradus de Barbu Constantinescu)

C L O P O T E L E

Martie îl molipsise de dragoste pe Biasce! De vre-o două, trei nopți, nu mai putea închide ochii: avea furnicături, fierbințeli și înțepături prin tot trupul, de par'că dintr'o clipă într'alta ar fi trebuit să-i dea de sub piele muguri și lăstari și boboci de răsuri cu miile.

Până în fundul culcușului îl urmărea, nu știu de unde, un parfum nou, un miros proaspăt și cotropitor de plante marine, de tufe tinere, de migdali în floare.

Pe sfânta Barbara!, când o văzuse ultima dată, Zolfină cuprinsese în brațe un migdal și se uită la două catarge de corăbii pierdute la larg. Și în jurul capului Plutea veselie aerului acela îmbălsămat, fălăind în soare, iar împrejurul ei rătăcea un miros de crini înfloriți și în ochi îi licăreau flori cum de sigur că avea flori în inimă.

Acolo, în culcușul lui, Biasce se gândea la toată lu-

mina aceea și la întreaga isbucnire de viață primăvăritică, înfiorându-se. Iar încolo, de vale, cea din urmă zare a Adriaticii se lumina sfioasă la primele licăriri ale zorilor, când se sculă el și săltă pe scara de lemn până la cuiburile rândunecelor, sus, în clopotniță.

Prin văzduh rătăceau glasuri stranii, nelămurite, ca niște suspine fugare, respirări de frunze, troznituri de crengi pline de viață, fălăiri de aripe.

Casele învăluite dormeau încă, câmpia dormită și ea sub vălul negurilor ușoare, și ici colo, peste acel lac încremenit, nețarmurit, se legănau arborii în vânt; în depărtare, dealurile viorii, cuprinse într'o nuanță tânără, stinsă în cenușiu zării, iar în față marea, ca o limbă de oțel lucios, cu vre-o pânză pierdută departe; și apoi, peste tot, seninătatea proaspătă, diafană a bolții din care pierceau stelele una câte una.

Cele trei clopote nemișcate, cu rotundele lor pân-tece de aramă, pline de înflorituri, așteptau brațul lui Biasce să le facă să vibreze cuceritoare în zefirul dimineții.

Și Biasce apucă funiile. La întâia atingere clopotul cel mare, «Lupoica», avu un cutremur adânc, gura mare se întinse, se strânse, se deschise iară. O undă de sunete metalice, urmată par'că de un vuet prelung, trecu pe deasupra caselor, fu luată de vânt pe întinsul câmpiei, peste mare. Și isbiturile fugeau, se goneau: par'că era însuflețită arama, ca un fel de dihanie ne-bună de mânie sau de iubire, se mișcă spăimântător plecându-se când pe oparte, când pe alta, între o legănare, alta, aruncând două sunete puternice, largi, împreunate printr'o auitură neîntreruptă, rupând ritmul deodată, iuțind tactul, gata par'că să se topească într'un tremolo armonic de cristale, lărgindu-și apoi sonoritatea solemnă.

Dedesupt, câmpiile se desmeticeau sub valurile sonore, în valurile stăpânitoare de lumină; negurile tremurau, se auzeau subțindu-se încet, încet, în limpezimea dimineții; dealurile luau culoarea crengilor.

Și iată un alt sunet, glasul ascuțit al «Vrăjitoarei» glasul aspru, arțăgos ca o lătrătură îndârjită împotriva unui urlat de fiară. Și iată și glasul pripit al «Cântăreței», un glas vesel, sincer, sclipitor, pătrunzător ca sunetul grindinei de o boltă de cleștar. Și apoi răspunsurile depărtate ale altor clopote desmorțite: clopotul dela S. Rocco, acolo, clopotnița acea roșiatică ascunsă de vale între ștejeri; clopotul dela S-ta Tereza,—acea siluetă subțire, colțurată; cel dela S. Franco, clopotul schitului... zece, cinsprezece guri metalice vibrând feluritul, voiosul, plinul de viață imn al Duminecei—peste câmpia scăldată în lumină.

Pe Biasce îl îmbătau cântecele acelea. Făcea să fie văzut băetanul cela osos și nervos, cu semnul mare, roșiatic, pe frunte, suspinând, întinzând brațele, agățându-se de funii ca o maimuță, lăsându-se să fie ridicat de puterea „lupoice“ lui, săltând până la balustradă ca să-i dea ultimele lovituri a „Cântăreței“, în vuetul neîntrerupt al celorlalte dihanii stăpânite.

Acolo sus, el era rege. Edera cu vițele ei se cățara pe vechiul zid găunosit, cu un fel de pornire de tinerețe, se încovoia pe streșine ca pe niște trunchiuri, pline de viață, acoperca petele verzui cu o rețea de

frunze mici, lucitoare ca niște bucățele de malț, atârnă prin deschizăturile largi în formă de reptile subțirele, abia înviate, cuprindea streșinele vesele pline de cuiburi cuiburi vechi și noi, ciripitoare de rândunele îndrăgostite.

Lui Biasce îi ziceau nebun, dar acolo, sus, el eră rege și poet. Când cerul senin se aplecă pe câmpia înflorită, și Adriatica clipea de lumina soarelui și de pânze albe, și drumurile vuetau de svonul muncii, el sta acolo, în vârf, în clopotnița lui, ca un porumbel sălbatic, fără grije, cu urechea lipită de o buză a «Lupoai-cei», a frumoasei și grozavei dihanii, care într-o noapte îl isbise în frunte, și cu degetele bătea necăntent marginea, ascultând lungile vibrații delicioase.

«Cântăreața» de alătura strălucia, că era toată un giuvaer, plină de înflorituri, și țifre, și cu chipul sfântului Anton în relief, «Vrăjitoarea», mai înapoi ceva, abia își arată pântecile străbătut în lungiș de o crăpătură, și buzele ei hârbutite.

Ce de mai fantasii și ce de vise bizare din pricina celor trei clopote! Câte avânturi lirice pline pe patimi și de dorințe.

Iar chipul Zolfinei se înălță frumos și ales din marea aceea de unde sonore din nămiezele învâpăiate sau se risipea în inserări, când «Lupoai-cea» lua nuanța aceea melancolică, obosită, gata par'că să-și dea duhul.

*

Intr'un după prânz de April, se întâlnește în vâlceaua acoperită de margherite, dincolo de nucii Monei, când cerul era ca opalul în creștet și vioriu cu dungi în asfințit.

Ea fredonă cosind iarbă pentru vaca sătulă, mireazma primăverii i se suia la cap, amestecând-o ca și tăria mustului în Octombrie.

Odată, aplecându-se, fusta îi alunecă pe pielea goală, ușor, ca o mângâiere: încluse ochii de plăcere.

Biasce se apropia legănându-se, cu bereta pe ceafă, și cu un buchețel de garoafe la ureche. Și nu era urât Biasce, doi ochi mari, negri, plini de o tristeță sălbatică, ca un fel de necontenită nostalgie, ochi ce-ți aduceau aminte de aceea ai fiarelor prinse; și avea apoi un farmec în glas, ceva adânc, aproape neomnesc: modulații, unele nuanțe, unele sfârșeli ale lui erau cunoscute. Acolo, între clopotele lui, în aerul liber, în lumina puternică, în mulțimea aceea, învățase o limbă plină de sonorități de sunete metalice, de asprimi neașteptate, de întreruperi guturale.

— Zolfino, ce faci?

— Strâng fân pentru junica lui Michele, strâng — răspunse fata bălaie, încovoiată încă, bătându-i peptul, strângând fânul cosit.

— Zolfina, și mirosul acesta îl simți? Eu stam în vârful clopotniței, mă uitam de acolo la corăbiile duse de vânt spre larg, și ai trecut pe jos și cântai «Fiore d'erbete...» cântai!

Se opri, fiindcă își simți gâttelej strâns de odată și rămaseră amândoi tăcuți, ascultând fâșierca neîncetată a nucilor și vuietul depărtat al mării.

— Vrei să-ți ajut? rupse tăcerea Biasce, galben, galben, aplecându-se și el în iarbă, căutând dornic

prin prospătatea aceea mâinile Zolfinei, ai cărei obraji se făcuse ca jeratecul.

Două șopârle frumoase înlănțuite trecură pajiștea în salturi ascunzându-se în tufiș.

Biasce îi cuprinse un braț.

— Lasă-mă! — îngână biata blondă cu vocea aproape stinsă — lasă-mă Biasce! Apoi se lipi de el, se lăsă sărutată și răspunse la săruturi, zicând; — Nu! nu! — strângând buzele, acele buze roșii și umede ca zmeura.

Iubirea lor creștea odată cu fânul și fânul se ridică unduos. Iar în mijlocul acelei mări verzi Zolfina sveltă cu buchețelul roșu la tâmplă, par'că eră o frumoasă nalbă stăpânitoare.

Ce veselie de flori sub șirurile aplecate de merișori și coacăzi, dealungul tufelor dese de agreși și mure, în mijlocul câmpiilor galbene de rapită înflorită, când o cântăreață de acolo, dela Sant Antonio făcea variații așa de vesele de pare că eră o bufniță amoretată!

Insă într-o dimineață, când Biasce așteptă la Fontaccia cu un buchet frumos de viorele, culese atunci Zolfina nu veni; căzuse la pat, sguduită de frigurile vărsatului negru.

Când află, bietul Biasce, simți înghețându-i sângele, se elătină mai tare ca în noaptea în care îl izbise «lupoai-cea» în frunte.

Trebuia, totuși, să se urce în clopotniță, să-i sfrângă brațele trăgând frânghiile, în mijlocul lărmuirei din Duminica florilor, într-o veselie batjocoritoare de soare de crengi de năslin, de pânze desfăcute, de nori de lămâie, de cântece și rugăciuni,—când biata lui blondă cine știe în ce spasmură eră, Maică prea curată! cine știe...

Trecu prin zile de friguri.

Când se înnoptă, băjbăia pe lângă casa bolnavii, ca un șacal în jurul unui cimitir. Se oprea câte odată sub fereastra închisă, luminată, cu ochii înlăcrămați, uitându-se la umbrele ce treceau pe perdele, ascuțind urechia, strângându-și cu palma peptul sfâșiat de suspine, apoi își urmă ocolul fără știre, sau o luă la goană până sus, în pălimar. Acolo își petrecea lungile ceasuri ale nopții, lângă clopotele nemișcate, prăpădit de durerea fără margini, mai alb ca un mort. Nici țipenie de suflet pe șoselele de dedesupt pline de lumina lunei și de tăcere; dincolo, marca tristă albă ici și colo, isbindu-se cu un sgomot monoton de coastele deșerte; sus albastrul nepăsător.

Și Zolfina eră pe moarte. Sub acoperișul acela ce se vede, abia, stă întinsă în pat, mută, cu obrazul negricios din care picurau materiile viscoase, mută, când lumina se stinge și gângăveala litaniilor se sfârșea într'un plâns cu sughițuri. Își ridică anevoios de două trei ori, capul bălai, par'că ar fi vrut să spue ceva, cuvintele însă i se opriră în gâttelej, cerul îi peri, lumina i se stinge: se cutremură, sguduită de fiorii unui miel înjunghiat, și apoi îngheță, acolo.

*

Biasce se duse să-și vadă pe biata lui moartă. Se uită cu ochii prostiți, sticloși, la cosciugul acoperit de

flori proaspete din care se ivea trupul acela tânăr, acea putreziciune de carne ce începea să miroasă sub albul pânzei.

Se uită o clipă rătăcit, din grămadă, apoi eși, se întoarse la clopotniță. Sui pe fugă scara de lemn, apucă fringhia «Cântăreței», făcând un laț, și-l petrecu pe după gât și-și dete drumu, legănându-se în gol.

La zvârcolirile spânzuratului, «Cântăreța» în liniștea Vinerei-Mari, vibră de cinci șase ori pe neașteptate, veselă, argintie, cu o licărire vie, făcând să-și ia sborul spre soare un stol de rândunele de sub streșină.

GABRIELE D'ANNUNZIO.

(Traducere din italienește de N. Poru)

DARURILE URSITOARELOR

Era o mare întrunire a Ursitoarelor, venite să împartă daruri tuturilor noilor născuți în cele din urmă douăzeci și patru de ore.

Toate aceste strămoșești și capricioase Surori ale soartei, toate aceste mame ciudate ale bucuriei și ale durerii, erau foarte deosebite: unele aveau înfățișarea întunecată și desgustată; altele aveau un aer sglobiu și răutăcios; unele, care fuseseră totdeauna tinere, erau tinere; altele, care fuseseră totdeauna bătrâne, erau bătrâne.

Toți tații care cred în Ursitoare veniseră, fiecare purtând în brațe pe noul său născut.

Darurile, Talentele, Intâmplările fericite, Imprejurările de neînălțurat, erau îngrămădite lângă tribunal, întocmai ca premiile pe estradă, la o împărțire de premii. Ceeace însă era într'adevăr isbitor, era că Darurile nu erau răsplata unei fapte, dar cu totul dimpotrivă o favoare acordată acelu care nu trăise încă, o favoare putând să hotărască soarta și putând să devie tot așa de bine isvorul nefericirii ca și al fericirii lui.

Sărmanele Ursitoare erau foarte ocupate, căci mulțimea solicitatorilor era foarte mare, iar lumea mijlocitoare dintre om și Dumnezeu, este supusă ca și noi năprazniciei legi a timpului și nesfârșitei sale posterități, Zilele, Orele, Minutele, Secundele.

La drept vorbind, ele erau tot așa de uluite ca și miniștrii în zilele de audiență, sau ca funcționarii Muntelui de Pietate când o sărbătoare națională dă dreptul să scoți amanetul fără să plătești. Eu cred chiar că ele priveau din timp în timp limba ceosornicului cu aceiași nerăbdare cu care judecătorii omenesți, stând pe scaun dis de dimineață, așteaptă ora mesei visând de familie și de dragii lor pantofi. Dacă chiar în dreptatea Cerească este puțină grabă și întâmplare, să nu ne mirăm că-i tot așa câte-odată și în cea omenescă. Dacă n'am crede am fi noi înșine, în această împrejurare, judecători nedrepti.

Astfel se făptuie în acele zile câte-va gugumăni pe care le-am socoti ca stranii, dacă băgarea de seamă ar fi, mai de grabă decât capriciul, caracterul distinctiv, veșnic al Ursitoarelor.

Astfel puterea de a atrage ca un magnet norocul, fu dată moștenitorului unic al unei familii foarte bogată, care, nefiind înzestrat cu nici un simț de binefacere și nici cu vre-o poftă pentru bunurile cele mai trebuincioase vieții, trebuia să se găsească mai târziu peste măsură de încurcat de bogățiile lui.

Astfel fură date iubirea de Frumos și Talentul poetic fiului unui prăpădit de calic, de felul său lucrător, în piatră, care nu putea în nici un chip, nici să ajute darurile intelectuale, nici să ușureze traiul nefericitului său urmaș.

Am uitat să vă spun că împărțirea, în aceste cazuri solemne, este fără apel, și că nici un dar nu poate fi refuzat.

Toate Ursitoarele se sculară, crezându-și sarcina îndeplinită, căci nu mai rămăsese nici una dar, nici o dărnicie de aruncat acestei pleoște omenesți, când un om cumsecade, un biet negustor mi se pare, se sculă și repezindu-se către Ursitoarea care îi era mai la îndemână o apucă de rochia de voaluri multicolore strigându-i:

Ei! Ursitoare! pe noi ne-ai uitat! Mai e încă mititelul meu! N'aș vrea să fi venit degeaba!»

Ursitoarea ar fi putut să fie încurcată, căci nu mai rămăsese *nimic*. Cu toate acestea și-aduse-aminte la timp, de o lege bine cunoscută, cu toate că rar se aplică, în lumea supra-naturală, locuită de aceste zeități nepipăibile, prietene cu omul, și adesea silite să se adapteze pasiunilor lui, cum sânt: Ursitoarele, Dururile, Salamandrele, Sylfidele, Sylfi, Nixi, Ondini și Ondinele,—vreau să vorbesc de legea care dă drept Ursitoarelor, într'un caz asemănător acestuia, adică în cazul când se sfârșesc darurile, să mai dea încă unul pe deasupra și neașteptat, numai să fie în stare să-l scoarnească la timp.

Deci buna Ursitoare, răspuse cu o siguranță vrednică de dânsa:

«Li dăruiesc... îi dăruiesc... *Darul de a plăcea!*»

Dar să placă cum? să placă? să placă pentru ce? Întrebă cu încăpățănare micul meu negustor, cari era unul din cei mulți și de rând, incapabili să se ridice până la logica Absurdului.

«Pentru-că! pentru-că!» răspuse ursitoarea supărată, întorcându-i spatele; și ajungând cortelul celorlalte tovarășe, le spuse; «Cum vi se pare acest biet Francez vanitos, care vrea să știe totul, și care obținând pentru fiul lui cel mai mare dar, mai îndrăznește să întrebe și să discute Indiscutabilul?»

CHARLES BAUDELAIRE

(Traducere de Al. Stamatiad)

NOTE ȘI DISCUȚIUNI

DIN IMPRESIUNILE STUDENTILOR BULGARI ÎN ROMÂNIA

Am căutat să mă apropiu cât mai mult de studenții bulgari cari au venit să viziteze țara noastră, să-i cunosc mai deaproape, nu atât dintr'un punct de vedere personal, cât din curiozitatea sau nevoia ce-o simți de a pătrunde sufletul unui popor vecin, pentru ca din comparațiunea între *ei* și *noi* să-mi dau seama de o problemă culturală pe care nu trebuie s'o pierdem din vedere în viața noastră ca popor în Orient.

Moment cu moment n'am uitat să urmăresc din discuțiunile noastre cu colegii bulgari impresiunile ce-au avut, manifestarea lor sufletească față de frumusețile sau interesul țării noastre. Fiind un neam cu desăvârșire nou față de cultura occidentală, de care noi am știut să ne apropiem mai mult, având firește un suflet mai puțin cultivat ca al nostru, au avut multe prilejuri să rămână mirați în țară la noi. Din tendința ce se manifestă încă în sufletul unei mari părți din Bulgaria de a legă de cele mai negre sentimente faptul că România stăpânește Dobrogea, studenții bulgari nu veniau desigur cu iluziuni mari la București, nu-și în-

chipuiau poate că aci vor găsi un suflet prietenesc pe lângă alte însușiri de cultivare sufletească pe care ei nu le au.

Dar iată mai precis câteva fapte.

Din frumusețile Bucureștilor, cu care ei înșiși nu îndrăsniau să compare Sofia, le-a rămas instituțiunile de cultură — Ateneul, Fundațiunea Carol, Muzeele — le-a rămas ca ceva distins clădirile orașului occidental, în care n'au trecut în nebagare de seamă oamenii, doamnele de-o eleganță ce n'o cunoscuse și tipul lor cu totul deosebit ca superioritate. Evident că ne găsim a despărți impresiunea justă de exagerarea pe care o adăugau primirea zgomotoasă, oficialitatea și entuziasmul nostru.

La teatrul Național, Bulgarii au găsit în corurile «cercului artistic muzical viață, în manifestările entuziaste ale publicului român sinceritate și dragoste, în ascultarea imnului lor în țara noastră o uimire. Un student bulgar foarte mișcat de impresiunile sălei, scenei și publicului, spune: «E frumos de tot la D-voastră la teatru, dar așa este totdeauna la intrare? — avusese norocul ca dintr'o imprudență a studenților români — să zicem — să îndure la intrare o înghesuială ce nu s'a pomenit vreodată... E nevoe chiar să se releveze lucrul acesta. Funcționarii — micii funcționari ai teatrului — găsiseră că e bine să oprească la intrarea acestei serbări studentești împreună cu studenții români și pe cei străini, aruncându-le — chiar în auzul d-lui director al teatrelor — câteva frumoase caracterizări... Pentru studenții bulgari și aceasta — în sens negativ firește — rămâne ca o impresiune deosebită.

....Dar să trecem la lucruri mai frumoase.

Pe valea Prahovei Bulgarii au avut să admire bogăția economică dela Câmpina, interesanta ocnă dela Slănic, și în fruntea atâtor priveliști frumoase, pe deasupra entuziasmului ce li-l stârniă la fiecă gară corurile de copii sub conducerea institutorilor, intonând «Șumi Marița», să rămână minunați în fața acelei minuni din natură pe care li-o oferă Sinaia — «Paradiss auf Erde» — cum spunea o studentă bulgară.

Dar, pe lângă impresiunile locurilor, înterează mai mult impresiunile oamenilor. E posibil ca noi să le fi lăsat o impresiune exagerată întrucâtva, fiindcă i-am primit în mijlocul fasturilor și oficialităților. E totuși de reținut că chiar dacă s'ar elude multă parte din forma acestei primiri, studenții bulgari au avut de ce să fie impresionati de Români. În fața unui popor mai civilizată ca ei, în fața unor tineri ca și ei, care mânuiau mai bine o limbă străină, sau cunoșteau mai bine regulile de curtuazie pe care ți le inspiră o educațiune sufletească mai aleasă, acele priviri și frunți întunecoase păreau că se deschid în fața unui neam pe care nu-l cunoscuse, în fața unei vieți pe care n'o știau, n'o învățase... Și n'a fost moment mai sincer, mai adevărat, mai simțit, decât când în urma excursiunii, studenții bulgari spuneau pe țărnel de dincolo al Dunării, colegilor lor români; ne-ați furat inimile, colegi iubiti»...

Dacă am trece la partea intelectuală ce a rămas din cunoașterea celor două studențimi ale țărilor vecine, n'am avea, firește, multe de remarcat, întrucât desvol-

tați în două țări diferite, cu culturi diferite, cu mijloace de dezvoltare deosebită, studenții bulgari erau îmbibați de idei care nu caracterizează spiritul nostru. Zădarnic am încercat să aflăm mai multe știri despre cursurile Universității din Sofia, eră și greu să ne înțelegem fiindcă din cei o sută și mai bine de studenți bulgari, cel puțin optzeci nu puteau să vorbească cât de rău o limbă occidentală; dar nici ceilalți nu puteau să rămână pe acelaș plan cu noi într'o discuțiune cu privire la cursurile de facultate; am auzit pomenindu-se numele lui Miletici, profesorul de limba slavă dela Sofia, cunoscut și nouă dela acelaș curs dela facultatea de litere.

Cu totul altfel stă lucrul în discuțiunile de politică. În inima fiecăruia trăia, mai mult sau mai puțin dezvoltat, germenul acelor idei revoluționare, ce le înflăcăară pepturile și vocile, când cântau *smelost druzia ne teriaite*...

Cu câtă teamă au venit ei pe pământul țării noastre, să nu audă manifestându-se pentru «prințul» lor!... Și când din întâmplare s'a auzit strigându-se odată: trăească regele Bulgariei, nu o singură voce a răspuns: «nu prințul... populu...».

La noi eră cu totul altfel. Noi cântam în fiecare loc — împreună chiar cu studenții bulgari — trăiască regele, la noi nu eră nici teamă, nici vr'un gând de neîncredere ca să manifestăm pentru rege.

S'au spus multe în discursuri, în convorbiri și deși unele s'au aplaudat, nu cred să fie un român care gândindu-se și singur la el acasă în fața unui singur tratat de istorie, să nu le vadă imposibilitatea. S'a spus despre o confederație economică și politică a statelor balcanice. Dacă este just că amintirea legăturilor culturale de altădată trebuie să ne conducă la o dezvoltare culturală cu influențe reciproce; și, în viitor, dacă în nevoi de dezvoltare a bogățiilor noastre proprii, aceste două popoare dela Dunăre pot contribui la o strângere a relațiunilor lor economice, nici prin gând să nu ne treacă confederația politică a țării noastre cu statele balcanice. Dezvoltarea noastră ca stat de acum încolo, politicește, cred că e cu totul alta decât a statelor balcanice....

*

În orice caz, din cunoașterea de aproape a studenților români cu studenții bulgari, din complexul de manifestări ale unora față de alții, din curiozitatea de a-și pătrunde cât mai mult sufletele, reiese un folos real și pentru unii și pentru alții: cei mai culți, dânduși seama de superioritatea lor, înțeleg și nevoia de a se menține și a-și ridică nivelul cultural pe măsură ce vecinii, mai puțin culți, dar mai stăruitori, vor căută — îndepărtându-și orice resentimente față de ceilalți — să se ridice progresiv pe scara culturii occidentale pe care noi am dibuit-o mai din vreme.

VASILE V. HANEȘ.

~ Să nu lipsească din nici o casă ~
Franzbranntwein „Dr. KONYA“

Fricțiune întăritoare pentru *musculatură*, infailibilă contra durerilor reumatismale, la gută, lumbago și ori-ce răceli. Intreține sănătatea, puterea și frumusețea corpului. — Flacon de buzunar 50 bani. Flaconul original LEI 2.

Franzbranntwein cu Menthol

de Dr. Konya se distinge prin puterea sa antiseptică și răcoritoare. Ca atare este recomandat în special contra durerilor nevralgice, durerilor de cap și contra afecțiunilor catarale.

Flacon de buzunar 60 bani. — Flaconul original LEI 2.25
 — SE GĂSEȘTE LA FARMACII ȘI DROGUERII —

Ferțiți-vă de imitațiuni! Veritabilul Franzbranntwein Dr. Konya poartă marca „Fortuna“ depusă la Tribunal și semnătura Dr. Konya și fiu pe gâtul sticlei.

BANCA COMERCIALA
 DIN
TURNU-SEVERIN.

SOCIETATE ANONIMA PE ACȚIUNI

Capital social 300.000 Lei

Face cunoscut onor. public că,

PRIMEȘTE ORI-CE SUME LA ECONOMIE
 SPRE FRUCTIFICARE,
 ÎN CONDIȚIUNI FOARTE AVANTAGIOASE
 PENTRU DOMNII DEPUATORI

Cu deosebită stimă:
 BANCA COMERCIALĂ DIN T.-SEVERIN
 SOCIETATE ANONIMĂ

Președinte, T. Côtescu.

Director, I. Giurescu.

20 MAI

Deschiderea Băilor Movia Techir-Ghiol

— Băi calde de nămol, reci de lac și Băi de Mare —

Numărul camerilor fiind relativ mic, iar cererile crescând, se menține dispozițiunea închirierii camerilor pe serii de câte o lună. Prima serie 20 Mai, 20 Iunie; a doua 22 Iulie, 22 Iulie; a treia 24 Iulie, 24 August. Închiderea stagiunii 1 Septembrie.

Inchirierile se fac nominal, fără drept de cedare.

Masa în Hotelul mare, table d'hôte, 6 lei de persoană zilnic, cuprinzând și cafeaua cu lapte. Copiii până la 10 ani, lei 3. Restaurantul mic table d'hôte 5 lei și 2,50 Se servește și à la carte. Abonamentele la Restaurant nu sunt obligatorii. Cantina cu prețuri foarte moderate.

Vizitarea medicală pentru luarea băilor este obligatorie. Poștă, Telegraf, Farmacie, Infirmerie, Tramcar dela 1 Iunie.

Se observă respectarea s'ricții a regulamentului Stațiunii.

Angajamentele pentru camere se fac chiar de acum la biuroul vânzării loturilor, în strada Modestiei No. 3, București, până la 15 Mai și dela această dată la Stațiunea băilor, prin Constanța.

Pentru orice informațiuni a se adresa la biurou.

Administrația

DOCTORUL MIRON

Membru al consiliului de Igienă

CALEA MOȘILOR 209

Consult 3—p. m.

Telefon 12/33.

Boalele Intestinului

DIAREEA (LA COPII ȘI ADULȚI), DIZENTERIA
 COLICELE, FURUNCULOZA, ECZEMA ȘI TOATE
 BOALELE CE PROLIN DIN Infecțiunile intestinale

SE TRATEAZĂ ADMIRABIL PRIN

LACTO FERMENT

(Bulion parolactic)

APROBAT DE CONS. SANIT. SUPER.

ZILNIC PREPARAT PREPARAT PROASPĂT NUMAI LA

LABORATORUL Dr. ROBIN

5, Str. I. C. Brătianu 5. — Telefon.

Un flacon 2 lei. În provincie contra mandat 2,50

Cereți prospecte gratuite

Cea mai ingenioasă mașină de scris este

YOST

Singura care scrie fără panglici

MODEL 10: cu claviatura dublă.

MODEL 15: cu scrisul vizibil și claviatura simplificată.

Cu tabulator pentru tablouri, devize, etc. Cu adaptor pentru scrisul în mai multe culori.

BUCUREȘTI

Calca Victoriei No. 54

TELEFON

Doctorul N. I. Demetriad

Monitor al Clinicii de Maladii Genito-Urinare
 din Paris (Prof. Albarau)

Instalațiune modernă pentru tratamentul de
 Specialitate și Ginecologie.

Consultațiuni 5—7.—Str. Pitar-Moșu 15.

„AGRICOLA“

Societate Anonimă de Asigurări Generale în București
 SEDIUL: STRADA SARINDAR, No. 2.

Capital Statutar Lei 4.000.000
 Prima emisiune Lei 2.500.000. Vârșaj Lei 2.000000

ASIGURARI IN RAMURELE:

Incendiu, Viață, Grindină,
 Transport și Accidente

Reprezentanța în București: STRADA DOAMNEI, No. 1.